

ЕВАЛУАЦИЈА КРЕАТИВНИХ АКТИВНОСТИ У ТЕМАТСКОЈ НАСТАВИ

Јасмина Шефер (2008): *Евалуација креативних активности у тематској настави*. Београд: Институт за педагошка истраживања, 24 цм, стр. 317.

Књига Јасмине Шефер, *Евалуација креативних активности у тематској настави*, представља једну од монографија у низу публикација о стваралачком понашању ученика, које је ова ауторка објавила у издању Института за педагошка истраживања. Све монографије у циклусу, а ауторка истиче да је ово завршна, произашле су из њеног дугогодишњег истраживања у области креативности. У овој књизи, сви резултати лонгитудиналног истраживања у настави, која се одвијала кроз уметничке активности, игре и истраживачки рад, ауторка повезује у целину пратећи примењену методологију истраживања и указујући на методолошке предности и ограничења за будуће покушаје истраживања наставе.

Монографија садржи 218 страница основног текста, списак са 112 библиографских јединица и прилоге. Основни текст подељен је у пет поглавља: (1) Програм за подстицање креативног понашања у тематској настави; (2) Општи методолошки оквир истраживања; (3) Резултати истраживања: формативна евалуација; (4) Резултати истраживања: сумативна евалуација и (5) Исходи и импликације.

У уводном поглављу књиге кратко је описан и образложен педагошки циљ лонгитудиналног пројекта и програм за подстицање креативних активности у настави. Претпоставка за овај програм јесте став да знање није само „знање о чињеницама“ већ и „знање како да се до знања долази“. Овај став подржан је конструктивистички оријентисаном епистемологијом и развојном теоријом која учење дефинише као реконструкцију знања кроз поновно откриће од стране ученика. Овакву оријентацију ауторка сматра једино могућом за онога ко има намеру да подстиче креативност ученика у настави.

Други део текста тиче се дефинисања проблема истраживања и методолошког оквира. Основни циљ истраживања је да се испита квали-

тет програма за подстицање креативног понашања деце млађег школског узраста. Овај циљ она постиже преко утврђивања ефеката програма и преко утврђивања квалитета процеса наставе. Програм подстицања креативности дефинисан је као независна, а степен развоја стваралаштва и сарадње ученика после примене програма, као зависна варијабла. Описан је и брижљиво направљен нацрт овог лонгитудиналног истраживања, са описом свих процедура (укључујући и избор узорка и формирање експерименталне и контролне групе ученика) потребних да се дође до ваљаних закључака.

Треће и четврто поглавље, као централни делови књиге, посвећени су опису коришћених инструмената за прикупљање података и резултатима формативне и сумативне евалуације програма. Анализирају се карактеристике педагошког процеса и исходи. У овом делу, ауторка детаљно описује квантитативне и квалитативне методе за прикупљање података. Потребно је да се истакне посебан значај описа квалитативних метода, које код нас још нису довољно познате.

У оквиру формативне евалуације фокус је на наставном процесу. Овом приступу у евалуацији ауторка даје предност истичући да позитивистичка истраживачка оријентација није довољна за утврђивање веза између укључених варијабли, те да је потребно прихватити и акциону парадигму и квалитативну методологију. Детаљно се приказују резултати експертског процењивања часова и наставничких ауторефлексија, које су прикупљане у облику есејских података из наставничких запажања са часа и интервјуа после извођења програма у целини. Упоредјују се резултати и стечено искуство у градској и сеоској средини.

У оквиру сумативне евалуације нагласак је на исходима програма и на подацима квантитативног типа. Нацрт истраживања организован је по моделу „пре и после, са контролном групом“. Описани су инструменти и резултати експертског процењивања индивидуалних дечјих уметничких продуката, посматрања и процењивања групне креације, сарадње и појаве вођа у посебно организованим активностима и оцењивања дечјег истраживачког мишљења.

Поглавље о резултатима две врсте евалуације је најобимније. Његово разумевање уногме је олакшано структуром текста. На почетку сваког поглавља, Јасмина Шефер даје кратак опис питања којима се бави, а на крају сваког важнијег одељка износи закључке до којих је дошла. Ауторка је обавила укупно осам испитивања током истраживања – четири иницијална и четири финална. С обзиром на велики број варијабли и велики број испитивања, прикупљен је огроман број података који су приказани на изузетно прегледан начин. Оно што је за

читаоце такође важно јесте да је ауторка истакла проблеме, посебно методолошке, са којима се суочавала и начине како их је решавала. Такође, предложила је неке поступке за усавршавање бодовања продуката дечије креативности, што је свакако од велике користи за иначе сиромашну праксу у овој области.

Последње поглавље представља неку врсту резимеа целокупног истраживања, који је на крају књиге преведен на енглески језик. Овај део бави се педагошким импликацијама за праксу, као и методолошким и теоријским проблемима класичног педагошког експеримента, карактеристичног за позитивистички приступ науци, укључујући и специфичне проблеме истраживања појединих варијабли. У закључку се предлаже нови приступ истраживању педагошких појава који подразумева оријентацију на акционо истраживање процеса, уместо исхода рада. Ауторка истовремено указује на предности квалитативног приступа процесној евалуацији понашања ученика током рада на часовима, уместо квантитативног процењивања дечје завршне продукције и образовног постигнућа.

Од великог броја значајних резултата до којих је ауторка дошла у свом истраживању, истакла бих само неке. У области уметничке креације у ликовном и конструктивном домену утврђено је да су деца из експерименталне групе, односно она која су пратила наставу по програму за подстицање креативног понашања у тематској настави, била супериорна у односу на контролну групу. Сличан резултат утврђен је и о истраживачком мишљењу у домену науке. Овај налаз повезан је са супериорношћу огледног одељења и на основу утицаја програма током година његове примене. Даље, показало се и да су у огледним одељењима ученице и ученици спремнији на сарадњу и да су спремнији да преузму иницијативу у вођењу групе. Ауторка на основу својих налаза препоручује анализу видео снимака часова уз употребу протокола и укључивање више процењивача као најбоље облике спољне формативне евалуације наставног процеса. Уопште, показало се да увођење предложеног програма доводи до побољшања у свим аспектима дечијих активности током наставног процеса, укључујући утицај на когнитивни потенцијал, на креативни потенцијал, као и на неке конативне аспекте личности.

Желим посебно да укажем на сложеност начина на који Јасмина Шефер повезује научна сазнања из области психологије и педагошке праксе, обогаћујући текст сопственим педагошким искуством. Овај начин омогућава ауторки да се основано и аргументовано залаже за наставу која подстиче све урођене потенцијале деце, усложњава их, дифе-

ренцира и каналише. Као врстан познавалац теорија личности и интелигенције и искусан истраживач у области креативности, она је понудила публикацију која заслужује пуну пажњу научне и стручне јавности и која представља значајан допринос повезивању теорије и педагошке праксе.

Ова монографија, у којој је нагласак на евалуацији креативних активности у тематској интердисциплинарној настави, има велики значај бар из два аспекта. Прво, истраживачи у области педагошких наука, као и педагошки практичари, наћи ће у њој јасне инструкције за поступке праћења и вредновања иновативних метода које се уводе у наставу. Друго, препознаће јасно и аргументовано охрабрење да су квалитативна анализа и формативна евалуација (утврђивање квалитета процеса на основу праћења активности ученика, разговора са њима, анализе наставничког дискурса, интервјуа), примеренији методолошки поступци кад је реч о истраживању динамичних и животних школских активности. У том смислу, посебно бих скренула пажњу на оне делове текста који садрже изводе из интервјуа са учитељима и ученицима из школа које су биле укључене у експеримент, као и закључке које ауторка из њих изводи, са опрезом озбиљног истраживача. Иако износи ваљане доказе о оправданости и ефикасности примењеног програма, ауторка у тексту, на више места, скреће пажњу да је опрез неопходан и да закључивање на основу формативне, као и на основу сумативне евалуације, има својих недостатака и то пре свега због природе проблема којим се бави. Тако у закључку истиче да „према квантитативним подацима сумативне евалуације који су статистички обрађивани треба имати резерву јер је оцењивање исхода изузетно непоуздано у принципу, а нарочито у сфери немерљивих феномена као што је стваралачко понашање“. Кад оцењује вредност поузданости квалитативних података и формативне евалуације, ауторка опет има резерву у погледу њихове генерализације и сматра да их увек треба разматрати с обзиром на конкретан контекст истраживања. Ипак, истиче да је то поузданији методолошки приступ „јер није лишен контекста и значења“.

У нашој средини постоји озбиљна оскудица радова о евалуацији и истраживању наставне праксе, посебно креативног понашања деце. Рад представља својеврсну компилацију квантитативних и квалитативних метода праћења наставног процеса и исхода, и у том погледу, свакако је међу првим истраживачким радовима у нашој средини. Методолошка образложења, недоумице и сугестије стално се провлаче кроз текст и представљају изазов за будуће истраживаче. Истовремено, сведоче о храбрости и озбиљности са којом ауторка приступа научном раду. О

овоме говори и податак да се ради о лонгитудиналном пројекту који је трајао више година, а такви пројекти су у нашој средини веома ретки.

Укратко, верујем да ће ова монографија бити инспирација за испитивање квалитета и исхода педагошке праксе јер представља значајан допринос развоју, како истраживања подстицања креативности у школи, тако и методологији евалуације квалитета процеса рада и ефеката иновација у настави.

Славица Шевкушић

Институт за педагошка истраживања